

Slobodan MARJANOVIĆ:

FRONTALNE BORBE I STVARANJE ODREDA

Partijska organizacija brzo se sredila poslije okupacije. U Prijedoru je 27. mart 1941. dočekan demonstracijama. Komunisti u Prijedoru angažovali su se i na planu pripremanja demonstracija protiv Trojnog pakta.

Poslije okupacije mi smo uspjeli da sačuvamo tzv. živu silu - članove KPJ. Bili smo dobro organizovani. Samo jedan, Mirko Nikolić, bio je zarobljen i dospio je u njemačko zarobljeništvo. Svi drugi koji su bili u vojsci ili na strani, vratili su se u Prijedor. Počeli smo da radimo u novim i izmjenjenim uslovima. Suština rada bila je na raskrinkavanju ustaške vlasti i njemačkog okupatora, njihove međusobne veze, te na potrebi nepomirljive borbe a jedan od oblika bila je i pasivna rezistencija. Kako je okupaciju pratila demoralizacija naroda, to smo išli na to da tu besperspektivnost, koja je dobrim dijelom zahvatila ljude, razbijamo. I u gradu i u selu uticali smo da se narodu otvori perspektiva kroz oružanu borbu.

Naše sastajanje postalo je još opreznije, ali smo se ipak sastajali i dogovarali. Koliko se sjećam, kod moje kuće je održan sastanak Mjesnog komiteta KPJ neposredno uoči 22. juna 1941. Na tome sastanku mislim da je bio i Osman Karabegović, član Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu i član Vojnog rukovodstva za pripreme ustanka.

Sutradan, 22. juna 1941. ujutro kod mene su došli Ilija Stojanović i Džemal Glamočanin i obavještavaju me da je Njemačka napala Sovjetski Savez. Onda smo pretpostavili da može da dodje do hapšenja, pa smo se dogovorili da se obavjeste svi

komunisti, skojevci i ostali naši simpatizeri, da niko ne bude kod kuće, da ne spavaju kod kuće, a da se poslije podne nadjemo prema Žegeru, obzirom da je ljeto i moglo se kupati.

Mjesni komitet je održao sastanak u partizanskoj ulici gdje smo donijeli odluku o tome kako se ponašati, kuda u slučaju potrebe ići i sl. Odlučeno je da ljudi koji su kompromitovani ne budu kod kuća dok ne vidimo šta će dalje biti, a ako bude racija da svako na svoju stranu krene prema selu - Brežičanima, Crnoj Dolini, Garevcima itd. Tada smo se orijentisali na novi Mjesni komitet KPJ i tada je došao za sekretara Muharem Suljanović. U gradu su ostali Pele Glanočanin, Mile Lalić i još neki koji nisu bili kompromitovani. Tih dana primili smo izvjestan broj novih članova u KPJ: Gojka Kuso-njića, Panu Pantelića, Simu Komlenića, Radu Bašića i još neke. To je odlučeno na sastanku Mjesnog komiteta. Sjećam se da nam je Duško Brković govorio i o Miri Cikoti, da je raspoložena da radi i da nam pomaže, ali ona tada nije priključena u Partiju. Znam da je Brković sa njom radio i održavao vezu.

Mi smo izbjegli u sela pod Kozarom. U gradu je ostao Muharem Suljanović kao sekretar Mjesnog komiteta KPJ, sa još nekim drugovima. Pred kraj juna, ja sam se preko brata i preko Duška Brkovića sporazumio sa dr Mladenom Stojanovićem da Mladen i ja krenemo zajedno. Mladen je prije toga bio zatvoren pa pušten i u vrijeme kada smo trebali krenuti nalazio se na slobodi. Međutim, čekao sam odredjenoga dana Mladena do 9 sati, ali ga nije bilo. Poslao sam brata Radenka kod njega i on mi je poručio da još neće poći. Ja sam krenuo čamcem niz Sonu. Povelili su me Smajo Ališić i Harić, te još jedan seljak. Tako sam otišao preko Čejreka i Crne Doline, te izišao u

Gornji Jelovac.

Koliko se sjećam, Mladena su ustaše sutradan zatvorile ili dan-dva poslije moga izlaska. Mi smo u to vrijeme imali vezu sa gnom. Čak smo još u maju 1941. išli na to da uspostavljamo veze sa neprijateljskom vojskom, pokušavali smo preko izvjesnih drugova koji su znali njemački da stupamo u vezu sa njemačkim vojnicima i da vršimo kakav-takav uticaj na njih. Iako se sada ne sjećam njihovih imena, uspostavili smo veze sa pojedinim vojnicima, sa domobranima. Čuo sam po izlasku, nakon što je Mladen zatvoren, da se pokušavalo i dolazilo sa njim u vezu, te vršene pripreme za njegovo bjekstvo iz zatvora. Međutim, nisam u tome imao udjela i ne mogu ništa odredjenije reći.

Prema odluci, trebalo je da izađem prema Miljakovcima, odnosno prema Busnovima. Tamo sam bolje poznavao ljude. Inače, mi smo računali da održimo sastanak Mjesnog komiteta KPJ, a iza toga da održimo sastanke po partijskim organizacijama, ali smo bili onemogućeni pošto je oko 14 časova uslijedilo hapšenje i racija. Svako se snalazio kako je znao i kako mu je bilo najsigurnije, te bježao iz grada. Zadržao sam se u gradu oko 8 dana. U međuvremenu odluka je izmjenjena: da krenem prema Gornjem Jelovcu. Odredjen mi je i pouzdan čovjek Kojo Koprivna iz Gornjeg Jelovca.

Po dolasku kod Koje uspostavio sam vezu sa Milom Vučenićem i sa još nekim drugovima koji su izbjegli iz Prijedora. Mile mi je poslao radio, vojne proizvode, a dobijao sam informacije iz Prijedora koje su išle preko Urija od Mile Rajlića i ostalih. Veza je pomogla da se sazna kakva je situacija u Prijedoru, a odavde je išla veza sa Banjom Lukom. Inače, to je još period kada je zavladao izvjestan tajac, jer smo se

razbili po selima i trebalo se okupljati. Uspostavio sam u međuvremenu vezu sa Brezičanima i Dragotinjom, gdje su se nalazili Esad Midžić, Ilija Stojanović, Joco Marjanović i još neki. Uskoro smo zakazali sastanak u Kozari.

Na sastanku u Kozari odlučeno je da se izvrši raspored drugova. Tako su Joco Marjanović i Rajko Radetić krenuli prema Brezičanima, a Esad Midžić, Ilija Stojanović i drugi prema Palančiču, te prema Lamovitoj itd. Nakon dva-tri dana, dobio sam obavještenje da je izišao Mladen Stojanović, zatim da je stigao Osman Karabegović i da treba opet da održimo sastanak.

Na ovome sastanku dogovoreno je da se stvore četiri grupe koje će imati zadatak da vrše diverzije. Kao oblik borbe prvo se postavilo pitanje diverzija. Jedna takva grupa imala je zadatak da napadne bunkere prema Ljubijskoj stanici, zatim je Veljo Stojnić odredjen prema Maričkoj, da se napadne žandarmerijska kasarna, a grupa u kojoj sam se nalazio i ja imala je zadatak da izvrši prekid telefonske linije i željezničke pruge kod Beljića kamena, na pruzi Prijedor-Bosanski Novi. Po povratku iz Kozare naša grupa održala je sastanak na štaglju Koje Koprivne u Gornjem Jelovcu gdje smo se dogovorili da tražimo oružje i da se u odredjeno vrijeme nadjemo radi dogovora o izvršenju diverzije kod Beljića kamena.

Međutim, ja sam otišao u selo Jutroguštu na sastanak i razgovor sa ljudima u selu o situaciji i radi prikupljanja oružja. U toku noći čuo sam crkveno zvono prema Knežici. Bilo mi je nešto sumnjivo. Kiša je počela da pada. Spavao sam na štaglju kada su me ljudi probudili rekavši mi da je počeo ustanak. Nisam odmah povjerovao, obzirom na to da sam znao kako smo se dogovorili, ali se već čulo pucanje. Digao sam se i krenuo prema Palančiču na mjesto tzv. Stojanovića majdan.

Vidjelo sam da je već postavljen front prema Frijedoru. Tu saznajem da je u toku noći izvršen napad na opštinu u Palančištu, da su pušteni taoci. Među ustanicima je zavladao raspoloženje da se krene u napad na Frijedor. To me je u izvjesnoj mjeri zbunilo i iznenadilo, obzirom na to da sam znao kakva je taktika našeg otpora i početka borbe, diverzantske i gerilske borbe, a isto tako sam znao da je početak trebalo da bude dan ili dva poslije našeg dogovora. Bila je to mala zabuna.

Uslijedila je frontalna odbrana sela i postavljanje fronta prema Frijedoru. Tu sam ostao sve vrijeme dok je ovaj front držan, do druge polovine avgusta 1941. Poslije iscrpljujućih frontalnih borbi došlo se na ideju da je potrebno stvoriti pokretni odred. U tome cilju Mladen i Osman su išli u obilazak pojedinih frontova. U međuvremenu je uslijedila i neprijateljska ofanziva na frontove i njihovo razbijanje.

Za raspuštanje frontalnog načina borbe doprinijela je i odluka partijske konferencije koja je sredinom avgusta održana na Knežici. Bio sam na ovoj konferenciji. Ovdje je izvršena ocjena situacije. Ocjena je bila da frontalni način borbe koji je bio odraz raspoloženja masa da brane sela, tu nema perspektive za uspješnije organizovanje i efikasniju borbu protiv okupatora. Odlučeno je da se oslobodimo pritiska i zahtjeva za čuvanje i obezbjedjenje sela. Došlo je do stvaranja odreda, pokretne jedinice koja bi imala zadatak da napada neprijatelja tamo gdje je on najslabiji, da vrši diverzije i sl. To je pitanje dominiralo na partijskom savjetovanju na Knežici.

Situacija u selima bila je veoma teška. Posebno je to bilo izazvano divljaštvima, ubistvima i pokoljima koje su ustaše izvršile. Zavladao je zbunjenost u selima i zahtjevi za od-

branu sela. Bez obzira na to što je kasnije u ratu bilo dosta težih trenutaka, dizanje i organizovanje ustanaka, preodoljevanje nevjerice, odbijanje pritisaka i kritika malodušnih, te apostrofiranje Mladena i svakoga od nas, da smo mi izgrada donijeli zlo, sve je to tražilo upornu i političku borbu. Mislim da tada nismo bili dovoljno organizovani da otvaramo perspektivu ljudima na selu i nismo shvatili značaj rada u selu i u pozadini. Stvarnost je bila takva da smo ipak trebali reagovati organizovanije u pozadini. Suviše se mnogo kadrova skoncentrisalo oko frontova, a selo nije bilo u dovoljnoj mjeri pripremljeno za onakav način ratovanja.

Nakon što smo se povukli u Kozaru, već u septembru 1941. otišao sam na teren Podgrmeča radi formiranja prijedorsko-ljubijske čete. Prvobitno je bilo zamišljeno da idem na Karan, ali je u međuvremenu Obrad Stišović određen na Karan za komesara čete. To je vrijeme stvaranja četa. Nisam imao nikakvih obavještenja osim da negdje oko Sanice djeluje gerilski odred na čelu sa Petrom Škondrićem. To smo jedino znali. Zadatak je bio da se radi onako kako se kod nas na Kozari dizao ustanak.

Tako sam već u septembru 1941. napustio Kozaru i po odluci Partije nastavio da radim u Podgrmeču.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-017